

used in medical institutions to determine psychological state of somatically weakened children. Suggested method indicates on the necessity of a complex approach to examination of and treatment selection for children with type 1 diabetes and pathologies of ENT organs.

Key words: type 1 diabetes, children, emotional disorders, psychodiagnostical methods.

ЛИЛИЯ РУДЕНКО, ЮРИЙ ГАВРИЛЕНКО, ТАТЬЯНА ОСАДЧАЯ
г. Киев

ИССЛЕДОВАНИЕ ЭМОЦИОНАЛЬНЫХ НАРУШЕНИЙ У ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА БОЛЕЮЩИХ САХАРНЫМ ДИАБЕТОМ ТИПА 1

В статье рассмотрены основные причины и осложнения сахарного диабета типа 1 (СД-1), а также механизм развития энцефалопатий, которые возникают у детей, как следствие болезни. Психологические проблемы у исследуемых пациентов, которые были обследованы на основе эксперимента, проявились эмоциональными нарушениями, которые чаще встречаются у детей больных СД-1. Для исследования данных нарушений были использованы доступные психодиагностические методики, которые возможно широко использовать в лечебных учреждениях у соматически ослабленных детей для определения их психологического состояния. Предложенные методики свидетельствуют о необходимости комплексного подхода к обследованию и выбору тактики лечения детей с СД-1 и наличием сопутствующей патологии (заболевания ЛОР-органов).

Ключевые слова: сахарный диабет типа 1, дети, эмоциональные нарушения, психодиагностические методики.

Стаття надійшла до редколегії 03.05.2016

УДК 159.923-057.19

ОЛЕГ РУДЮК

м. Рівне

o.w.rudiuk@gmail.com

ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ОСОБИСТІСНОЇ СТРУКТУРИ БЕЗРОБІТНИХ

У статті представлено досвід вивчення особливостей особистісної структури безробітних. Зокрема виявлено специфічні особливості прояву особистісних характеристик у безробітних різної статі і з різним типом переживання кризи. Емпіричними корелятами особистісної структури безробітних у дослідженні визначено характеристики їх смисложиттєвих орієнтацій, особистісної самоактуалізації та особистісних атрибутів.

Дослідження статевоспецифічних особливостей прояву особистісних характеристик у безробітних дозволило виявити достовірні відмінності за низкою характеристик їх смисложиттєвих орієнтацій: у чоловіків більш вираженими виявилися «цілі в житті», «локус контролю-Я» і «процес життя», а у жінок – «професійна ідентичність» і «локус контролю життя». В аспекті особистісної самоактуалізації достовірно вищий рівень «сенситивності», «спонтанності», «мотивації саморозвитку», «пізнавальних потреб» і «самоприйняття» виявлено у безробітних жінок, а «опори на себе» і «самоповаги» – у чоловіків.

Ключові слова: особистість, безробіття, криза, переживання кризи, смисложиттєві орієнтації, особистісна самоактуалізація, особистісні атрибути.

Деформація звичних форм соціально-економічного розвитку породжує у значної частини нашого суспільства шерех загрозливих за своїми масштабами кризових явищ, в тому числі і у сфері трудової зайнятості. В су-

часних умовах це закономірно проявляється в трендах невизначеності та кризовості професійного розвитку особистості, який все більше втрачає риси лінійності, нормативної стабільності і безперервності.

Найбільш очевидним феноменом кризового професіогенезу особистості виступає безробіття, яке в умовах перманентної соціально-економічної депривації акумулює в собі найбільш небезпечні ризики для її цілісного і повноцінного функціонування. У зв'язку з цим виникає гостра необхідність у наданні кваліфікованої психологічної допомоги безробітним, проектуванні технології їх психологічного супроводу, навчанні оптимальним і корекції неоптимальних способів подолання кризи безробіття. Вивчення особистісних особливостей безробітних виступає в такому разі необхідною умовою і основою для розробки науково обґрунтованої системи подібних заходів.

Теоретичне підґрунтя для наукової рефлексії цієї складної соціально-психологічної проблеми заклали своїми працями такі українські вчені, як: Г. Балл, О. Бондаренко, І. Зазюн, З. Кісарчук, О. Киричук, Г. Ложкін, С. Максименко, І. Маноха, В. Моргун, В. Панок, П. Перепилиця, Н. Побірченко, В. Рибалка, В. Семиченко та ін. Сучасна науково-психологічна інтерпретація феномену безробіття, вивчення особливостей особистісної структури безробітних знайшли своє відображення у роботах О. Бреусенко, І. Бринзи, Н. Глуханюк, М. Дмитрієвої, А. Дьоміна, С. Євдокимової, О. Житник, М. Кліщевської, О. Михайлової, Ю. Павлова, О. Рябової, В. Солнцевої, С. Шафікової та ін. При всьому розмаїтті досліджуваних характеристик безробітних поза фокусом наукової рефлексії залишаються фактори, що визначають специфічні особливості їх особистісної структури. Власне в даному дослідженні зроблено спробу емпірично виявити особливості прояву особистісних характеристик у безробітних різної статі і з різним типом переживання кризи (характером кризової ситуації).

На основі викладеного можна сформулювати мету дослідження, яка полягає у вивченні особливостей особистісної структури безробітних. Її конкретизація в рамках даної статті дозволила визначити основні завдання:

1. Емпіричне дослідження особистісних характеристик безробітних.
2. Виявлення відмінностей у рівні прояву особистісних характеристик у безробітних з різними статевоспецифічними і типологічними особливостями.

Об'єктом емпіричного дослідження стала безробітна молодь віком від 18 до 35 років з різним стажем безробіття. Структура вибірки, яка налічувала 137 осіб, в якісному аспекті відповідала соціально-демографічним і професійним характеристикам безробітних, зареєстрованих Рівненським міським центром зайнятості, на базі якого і проводилася основна частина дослідження. Емпіричними корелятами особливостей особистісної структури безробітних у даному дослідженні є характеристики їх *смыслжиттєвих орієнтацій, особистісної самоактуалізації та особистісних атрибутів*.

Дослідження *смыслжиттєвих орієнтацій* безробітних було проведене за допомогою методик: «Тест *смыслжиттєвих орієнтацій*» (Д. Леонтьєв) [3], «Тест визначення індивідуальної міри рефлексивності» (О. Карпов, В. Пономарьова) [2], «Хто Я?» (М. Кун, Т. Макпартленд) [4]. В якості характеристик *смыслжиттєвих орієнтацій* безробітних було визначено: «цілі в житті», «процес життя», «результативність життя», «локус контролю-Я», «локус контролю-життя», «осмисленість життя», «рефлексивність», «професійну ідентичність». Шеріг визначених характеристик вже досліджувався багатьма авторами в рамках емпіричної розробки різних аспектів актуальної проблеми.

Дослідження особистісної самоактуалізації безробітних було проведене за допомогою методики «Діагностика рівня саморозвитку» (Л. Бережнова) [6] і «Самоактуалізація особистості» (Е. Шостром) [5]. Особистісну самоактуалізацію безробітних було операціоналізовано через характеристики: «часової компетентності», «опори на себе», «сенситивності», «спонтанності», «самоповаги», «самоприйняття», «синергічності», «пізнавальних потреб», «креативності», «мотивації саморозвитку». Їх вибір було здійснено у відповідності з цілями емпіричного аналізу і з огляду на досвід їх дослідження іншими авторами в рамках вивчення різних аспектів актуальної проблеми.

Дослідження особистісних атрибутів безробітних було проведене за допомогою методики «Рівень суб'єктивного контролю» (Є. Бажин, О. Голинкіна, О. Еткінд) [5]. Характеристиками

особистісних атрибутів безробітних у дослідженні виступили: «інтернальність в області досягнень», «інтернальність в області невдач», «інтернальність в області виробничих відносин». Доцільність вибору такої конфігурації особистісних атрибутів обґрунтована результатами багатьох вітчизняних і зарубіжних досліджень.

Характер відмінностей у рівні вираженості особистісних характеристик в групах безробітних різної статі та з різним типом переживання кризи визначався за допомогою непараметричного методу Манна-Вітні.

В ході дослідження статевоспецифічних особливостей вираженості смисложиттєвих орієнтацій у безробітних було зафіксовано статистично значимі відмінності за рядом характеристик: «цілі в житті», «локус контролю-Я», «професійна ідентичність» ($p < 0,001$), «процес життя» ($p < 0,01$) і «локус контролю-життя» ($p < 0,05$).

Якщо проаналізувати табличні дані (табл. 1), то стає очевидним, що безробітні чоловіки демонструють достовірно вищий, ніж безробітні жінки, рівень цільової визначеності у майбутньому і віри в свої сили контролювати події власного життя, побудувати його у відповідності зі своїми уявленнями про його смисл. У чоловіків також, хоча і з нижчим рівнем статистичної значимості, проявляється більш виражена тенденція сприймати своє

життя як цікаве, емоційно насичене і наповнене смислом.

Натомість, у безробітних жінок прослідковується більш виражена, ніж у чоловіків, ідентифікація з професією і переконаність в тому, що людина здатна контролювати своє життя, вільно приймати рішення і втілювати їх в житті.

Можливу інтерпретацію виявленим фактам можна дати через призму даних, отриманих А. Дьомінім при дослідженні механізму подолання індивідуальної кризи зайнятості у випускників вузів. Так, дослідником були виявлені значимі відмінності, пов'язані зі статтю, між випускниками, які працевлаштувалися, і тими, хто перебував після закінчення вищого навчального закладу в статусі безробітного. Серед працевлаштованих випускників частка чоловіків була достовірно вищою [1].

Це дозволяє нам опосередковано підтвердити думку про існування єдиної детермінуючої основи патерну когнітивно-емоційних (особистісно-смислових) і конативних параметрів конструктивного перетворення (подолання) кризової ситуації, пов'язаної з втратою трудової зайнятості. Вона пов'язана з особистісними характеристиками, які виявилися достовірно вищими у чоловіків: «цілями в житті» і «локусом контролю-Я».

Виходячи з того, що параметри подолання є функціональними проявами характерис-

Таблиця 1
Статевоспецифічні відмінності прояву смисложиттєвих орієнтацій у безробітних

Характеристики смисложиттєвих орієнтацій	Стать досліджуваних				p
	жінки		чоловіки		
	M_x	S_x	M_x	S_x	
Цілі в житті	27,8	8,1	31,2	8,8	0,001
Процес життя	22,9	8,6	25,6	10,5	0,002
Результативність життя	18,9	7,2	18,3	9,2	0,590
Локус контролю-Я	17,8	5,7	20,6	5,3	0,001
Локус контролю-життя	27,0	8,3	23,9	11,3	0,031
Осмиленість життя	110,1	20,0	110,7	21,9	0,329
Рефлексивність	5,8	2,6	5,5	2,6	0,176
Професійна ідентичність	2,2	0,8	1,9	0,8	0,001

Таблиця 2

Статевоспецифічні відмінності прояву особистісної самоактуалізації у безробітних

Характеристики особистісної самоактуалізації	Стать досліджуваних				<i>p</i>
	жінки		чоловіки		
	<i>M_x</i>	<i>S_x</i>	<i>M_x</i>	<i>S_x</i>	
Часова компетентність	8,1	4,8	7,5	4,5	0,209
Опора на себе	48,0	20,0	53,4	19,6	0,013
Сенситивність	8,3	2,5	6,6	2,6	0,001
Спонтанність	7,0	3,2	4,9	3,6	0,001
Самоповага	9,1	3,6	10,0	3,2	0,030
Самоприйняття	11,5	6,2	9,9	5,6	0,015
Синергічність	4,0	2,0	3,6	2,1	0,060
Пізнавальні потреби	6,9	3,0	6,0	3,1	0,010
Креативність	8,0	3,6	8,4	3,2	0,395
Мотивація саморозвитку	33,6	8,7	30,4	8,1	0,001

тик особистості, можна припустити, що конструктивний характер подолання таких кризових явищ як безробіття визначатиметься симптомокомплексом специфічних особистісних детермінант.

Дослідження стевоспецифічних особливостей вираженості рівня особистісної самоактуалізації у безробітних дозволило зафіксувати достовірні відмінності між такими характеристиками: «сенситивність», «спонтанність», «мотивація саморозвитку» ($p < 0,001$), «пізнавальні потреби» ($p < 0,01$), «опора на себе», «самоприйняття», «самоповага» ($p < 0,05$) (табл. 2).

Достовірно більш вираженими у жінок, у порівнянні з чоловіками, виявилися тенденції до підвищення чутливості до власних переживань і потреб, більш глибокого і тонкого відчуття себе, до безпосереднього і відкритого вираження своїх почуттів і емоцій у поведінці, до пізнання оточуючого світу, до розширення меж власної життєвої компетенції, до саморозвитку у професійній сфері, до змістовного наповнення і розширення власного професійного простору і до прийняття себе всупереч власним недолікам.

Чоловіки ж проявляють виражену схильність бути більш незалежними від суспільної думки і зовнішнього впливу, у своїх вчинках керуватися інтеріоризованими принципами і

мотивами і опиратися на власні почуття і думки, а також поважати і цінувати себе за свою силу.

З огляду на це, стає очевидним, що у безробітних чоловіків виражена раціонально-прагматична настанова і проблемно-фокусована стратегія реагування на ситуацію професійного виключення, а безробітні жінки керуються в більшій мірі емоційно-фокусованою стратегією реагування на ситуацію можливої професійної декваліфікації. Це підтверджує той факт, що в критичних життєвих ситуаціях, пов'язаних з розбалансуванням системи суб'єктно-середовищних відношень, у суб'єктів більш випукло проявляються статево типізовані (виражені фемінні або маскулінні) характеристики [4].

Аналіз результатів дослідження стевоспецифічних особливостей вираженості особистісних атрибутів у безробітних не виявив достовірних відмінностей за жодною з аналізованих особистісних характеристик (табл. 3).

Табличні дані дозволяють лише говорити про умовно виражений характер таких відмінностей між чоловіками і жінками за «інтернальністю в області невдач» ($p = 0,053$). І хоча емпіричне значення критерію Манна-Вітні (U) не потрапило в зону значимості, умовно це можна інтерпретувати як більш виражену у безробітних жінок, ніж у чоловіків,

Таблиця 3

Статевоспецифічні відмінності прояву особистісних атрибутів у безробітних

Характеристики особистісних атрибутів	Стать досліджуваних				p
	жінки		чоловіки		
	M _x	S _x	M _x	S _x	
Інтернальність в області досягнень	26,0	7,6	25,9	6,7	0,944
Інтернальність в області невдач	26,8	7,6	25,2	7,5	0,053
Інтернальність у вироб. відносинах	27,3	6,6	27,3	7,9	0,904

тенденцію брати всю відповідальність за реальний стан речей (безробіття) на себе, локалізувати джерело причинності у собі, аналізувати власні особистісно-професійні якості, які опосередковано сприяли збільшенню ризику потрапляння до лав безробітних. Такі закономірності логічно узгоджуються з даними, отриманими вже при дослідженні статево специфічних особливостей особистісної самоактуалізації у безробітних.

Необхідність врахування характеру кризової ситуації (нормативний-ненормативний) та його взаємозв'язку з особистісними характеристиками безробітних стало підставою для вивчення особливостей вираженості смисложиттєвих орієнтацій, особистісної самоактуалізації та особистісних атрибутів у безробітних з різним типом переживання кризи.

В ході дослідження особливостей прояву смисложиттєвих орієнтацій у безробітних з

різним типом переживання кризи було виявлено статистично значимий характер відмінностей за такими характеристиками: «локус контролю-життя», «осмисленість життя», «професійна ідентичність» ($p < 0,001$), «процес життя» ($p < 0,01$), «результативність життя» ($p < 0,05$) (табл. 4).

Аналіз даних, представлених у таблиці, дозволяє констатувати, що безробітні, які переживають ненормативну кризу, характеризуються достовірно вищим, ніж «нормативними», внутрішнім локусом контролю по відношенню до життя, вищим рівнем впевненості щодо можливості його контролю і вільного прийняття рішень і втілення їх у житті, вищим рівнем осмисленості всіх значимих його аспектів, вираженою ідентифікацією з професією, високим рівнем переживання своєї професійної цілісності і визначеності «Я», сприйняттям процесу свого життя як цікавого,

Таблиця 4

Відмінності прояву смисложиттєвих орієнтацій у безробітних з різним типом кризи

Характеристики смисложиттєвих орієнтацій	Тип кризи				p
	ненормативна		нормативна		
	M _x	S _x	M _x	S _x	
Цілі в житті	28,4	8,5	29,8	8,5	0,230
Процес життя	25,4	8,5	22,0	10,2	0,002
Результативність життя	19,5	7,4	17,7	8,6	0,022
Локус контролю-Я	18,9	5,7	18,7	5,8	0,894
Локус контролю-життя	27,7	9,2	23,6	9,6	0,001
Осмисленість життя	113,7	18,5	106,0	22,5	0,001
Рефлексивність	5,7	2,7	5,6	2,5	0,579
Професійна ідентичність	2,2	0,8	1,9	0,8	0,001

Таблиця 5

Відмінності прояву особистісної самоактуалізації у безробітних з різним типом кризи

Характеристики особистісної самоактуалізації	Тип кризи				<i>p</i>
	ненормативна		нормативна		
	<i>M_x</i>	<i>S_x</i>	<i>M_x</i>	<i>S_x</i>	
Часова компетентність	8,7	4,6	6,9	4,6	0,001
Опора на себе	47,7	19,7	52,9	20,1	0,012
Сенситивність	8,2	2,6	7,1	2,7	0,001
Спонтанність	6,8	3,5	5,5	3,4	0,001
Самоповага	9,3	3,5	9,5	3,5	0,554
Самоприйняття	12,7	5,9	8,8	5,4	0,001
Синергічність	4,1	2,0	3,6	2,0	0,012
Пізнавальні потреби	6,6	3,0	6,5	3,1	0,562
Креативність	7,8	3,6	8,6	3,2	0,030
Мотивація саморозвитку	32,9	8,4	31,8	8,8	0,129

емоційно насиченого і наповненого смыслом і відчуттям задоволення від продуктивності і осмисленості прожитої частини життя.

Оскільки основний відсоток вибірки безробітних з ненормативним типом кризи складають молоді люди, які потрапили під скорочення (40,4% всіх випадків) або після закінчення середніх спеціальних або вищих навчальних закладів в силу дії об'єктивних обставин (відсутність вакансій за отриманою спеціальністю, низька потреба у спеціалістах подібного профілю) не можуть працевлаштуватися за фахом (45,6% всіх випадків), то можна припустити, що кризовий характер (здебільшого неочікуваний і непередбачуваний) самої ситуації професійного виключення приводить до підвищення рівня їх смисложиттєвих орієнтацій («локусу контролю життя», «осмисленості життя», «професійної ідентичності»). Розвиваючи таку логіку, слід було б очікувати зниження рівня вираженості «процесу життя» і «результативності життя», проте результати дослідження свідчать про протилежний характер виявлених тенденцій. В даному випадку, для перевірки і уточнення вказаних припущень необхідно провести додаткове дослідження.

В ході дослідження особливостей прояву

особистісної самоактуалізації у безробітних з різним типом переживання кризи було зафіксовано достовірні відмінності за характеристиками: «часової компетентності», «сенситивності», «спонтанності», «самоприйняття» ($p < 0,001$), «опори на себе», «синергічності», «креативності» ($p < 0,05$) (табл. 5).

Безробітні, які переживають ненормативну кризу, демонструють достовірно вищий, ніж «нормативними», рівень часової компетентності, чутливості до власних переживань і потреб, безпосереднього і відкритого вираження своїх почуттів і емоцій у поведінці, більш виражену тенденцію до прийняття себе всупереч власним недолікам і слабкості і цілісного сприйняття світу і людей, знаходження закономірних зв'язків і осмисленого сприйняття суперечливих життєвих явищ.

Ці результати можна логічно пояснити тим, що ненормативні кризи, зазвичай, виникають внаслідок подій і обставин у професійному житті людини, які важко передбачити і попередити. Саме елемент несподіваності і непередбачуваності викликає той негативний резонанс у свідомості безробітного, інерцію якого доводиться долати за допомогою зовнішніх і внутрішніх ресурсів на протязі тривалого часу. Тому закономірно, що у

Таблиця 6

Відмінності прояву особистісних атрибутів у безробітних з різним типом кризи

Характеристики особистісних атрибуцій	Тип кризи				<i>p</i>
	ненормативна		нормативна		
	<i>M_x</i>	<i>S_x</i>	<i>M_x</i>	<i>S_x</i>	
Інтернальність в області досягнень	26,2	7,5	25,6	7,0	0,514
Інтернальність в області невдач	26,6	8,3	25,7	6,6	0,253
Інтернальність у вироб. відносинах	25,2	6,6	29,8	6,9	0,001

психологічній проекції безробітних, які переживають ненормативну кризу, інтенсивно відбуватимуться процеси атрибуції причин, ревізії можливостей, оцінки шансів і мобілізації ресурсів для конструктивного виходу з неї.

Натомість, у безробітних, що переживають нормативну кризу, виявлені статистично значимі тенденції в більшій мірі керуватися у своїх вчинках інтеріоризованими принципами і мотивами і опиратися на власні почуття і думки, не залежати від суспільної думки і зовнішнього впливу, а також до пошуку творчих і нестандартних рішень в процесі перетворення дійсності.

Якщо зважити на те, що 75,5% усіх безробітних з переживанням нормативних криз становлять молоді люди, які пропрацювали деякий час на підприємствах державного і приватного сектору і з власної ініціативи (невідповідність професійної реальності очікуванням молодого спеціаліста, протиріччя між бажаним сценарієм професійної кар'єри і її реальними перспективами) вирішили змінити фах, то стає очевидним, що їх стратегія реагування на ситуацію професійної декваліфікації буде в більшій мірі визначатися тими характеристиками, які підвищуватимуть шанси успішного виходу з критичної ситуації («опора на себе» і «креативність»).

Аналіз особливостей прояву особистісних атрибутів у безробітних з різним типом кризи показав статистично значимий характер відмінностей лише за «інтернальністю в області виробничих відносин» ($p < 0,001$) (табл. 6).

Достовірно вищий рівень інтернального локусу контролю у сфері виробничих відносин у безробітних, які переживають нормативну кризу, можна логічно пояснити в рам-

ках тієї інтерпретаційної схеми, яка вже була представлена в контексті аналізу характеристик особистісної самоактуалізації. Закономірно, що ті суб'єкти професійного виключення, які з власної ініціативи свідомо змінюють траєкторію професійного розвитку, покладатимуться лише на самих себе у проектуванні власної професійної перспективи і нестимуть повну відповідальність за свій вибір.

На основі визначеної мети, яка полягала у вивченні особливостей особистісної структури безробітних, було досліджено її емпіричні кореляти – характеристики їх смисложиттєвих орієнтацій, особистісної самоактуалізації та особистісних атрибутів; виявлено відмінності у рівні прояву особистісних характеристик в групах безробітних, диференційованих за статтю та типом переживання кризи.

Аналіз емпіричних даних дозволив виявити, що у безробітних чоловіків більш вираженими виявилися такі характеристики їх смисложиттєвих орієнтацій, як «цілі в житті», «локус контролю-Я» і «процес життя», а у жінок – «професійна ідентичність» і «локус контролю життя». В аспекті особистісної самоактуалізації вищий рівень прояву «сенситивності», «спонтанності», «мотивації саморозвитку», «пізнавальних потреб» і «самоприйняття» виявлено у безробітних жінок, а «опори на себе» і «самоповаги» – у чоловіків.

Аналіз особливостей прояву особистісних характеристик у безробітних з різним типом кризи показав, що такі смисложиттєві орієнтації, як «локус контролю-життя», «осмисленість життя», «професійна ідентичність», «процес життя» і «результативність життя» мають достовірно вищий рівень вираженості у безробітних, які переживають ненормативну кризу. Порівняння характеристик особистісної

самоактуалізації показало, що достовірно вищий рівень прояву «часової компетентності», «сенситивності», «спонтанності», «самоприйняття» і «синергічності» виявлено у безробітних, які переживають ненормативну кризу, а у безробітних з нормативною кризою – вищий рівень «опори на себе» і «креативності». Щодо характеристик особистісних атрибутів, то статистично значимі відмінності виявлені лише у відношенні «інтернальності в області виробничих відносин», яка виявилася достовірно вищою у безробітних, що переживають нормативну кризу.

Перспективи подальших розвідок вбачаємо у дослідженні особистісно-сміслових детермінант подолання криз професійного включення у безробітних.

OLECH RUDIUK
Rivne

STUDIES OF PERSONALITY STRUCTURE OF THE UNEMPLOYED

The article deals with the experience of studying of the unemployed personality structure features. In particular, specific features of manifestation of the unemployed of both genders personal characteristics and with different types of crisis experiencing are detected. The characteristics of their life purport orientations, personal self-actualization and personal attributions are defined in the research as empirical correlates of personality structure of the unemployed.

Studies of gender specific features manifestation of personal characteristics of the unemployed have revealed significant differences on a number of characteristics of their life purport orientations, namely such characteristics as «purpose in life», «locus of control-I» and «process of life» are more pronounced among men while «professional identity» and «locus of control-life» among women. In terms of personal self-actualization significantly higher level of «sensitivity», «spontaneity», «self-motivation», «cognitive needs» and «self-acceptance» was detected among the unemployed women, while «relying on themselves» and «self-esteem» characteristics among men.

Key words: personality, unemployment, crisis, crisis experiencing, life purport orientations, personal self-actualization, personal attributions.

ОЛЕГ РУДЮК
г. Ровно

ИССЛЕДОВАНИЕ ОСОБЕННОСТЕЙ ЛИЧНОСТНОЙ СТРУКТУРЫ БЕЗРАБОТНЫХ

В статье представлен опыт изучения особенностей личностной структуры безработных. В частности, выявлены специфические особенности проявления личностных характеристик у безработных разного пола и с разным типом переживания кризиса. Эмпирическими коррелятами личностной структуры безработных в исследовании определены характеристики их смысловых ориентаций, личностной самоактуализации и личностных атрибуций.

Исследование полособенностей проявления личностных характеристик у безработных позволило выявить достоверные различия по ряду характеристик их смысловых ориентаций: у мужчин более выраженными оказались «цели в жизни», «локус контроля-Я» и «процесс жизни», а у женщин – «профессиональная идентичность» и «локус контроля-жизнь». В аспекте личностной самоактуализации достоверно более высокий уровень «сенситивности», «спонтанности», «мотивации саморазвития», «познавательных потребностей» и «самопринятия» выявлено у безработных женщин, а «опоры на себя» и «самоуважения» – у мужчин.

Ключевые слова: личность, безработица, кризис, переживание кризиса, смысловые ориентации, личностная самореализация, личностные атрибуции.

Список використаних джерел

1. Дёмин А. Н. Личность в кризисе занятости: стратегии и механизмы преодоления кризиса / А. Н. Дёмин. — Краснодар, 2004. — 315 с.
2. Карпов А. В. Психология рефлексивных механизмов деятельности / А. В. Карпов. — М. : Изд-во ин-та психологии РАН, 2004. — 424 с.
3. Леонтьев Д. А. Тест смысловых ориентаций / Д. А. Леонтьев. — 2-е изд. — М. : Смысл, 2000. — 18 с.
4. Практикум по гендерной психологии / под ред. И. С. Клециной. — СПб., 2003. — 480 с.
5. Сыманюк Э. Э. Психология профессионально обусловленных кризисов / Э. Э. Сыманюк. — М. : Изд-во Моск. психол.-соц. ин-та, 2004. — 320 с.
6. Фетискин Н. П. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп / Н. П. Фетискин, В. В. Козлов, Г. М. Мануйлов. — М. : Изд-во Ин-та психотерапии, 2002. — 488 с.

Стаття надійшла до редколегії 23.04.2016